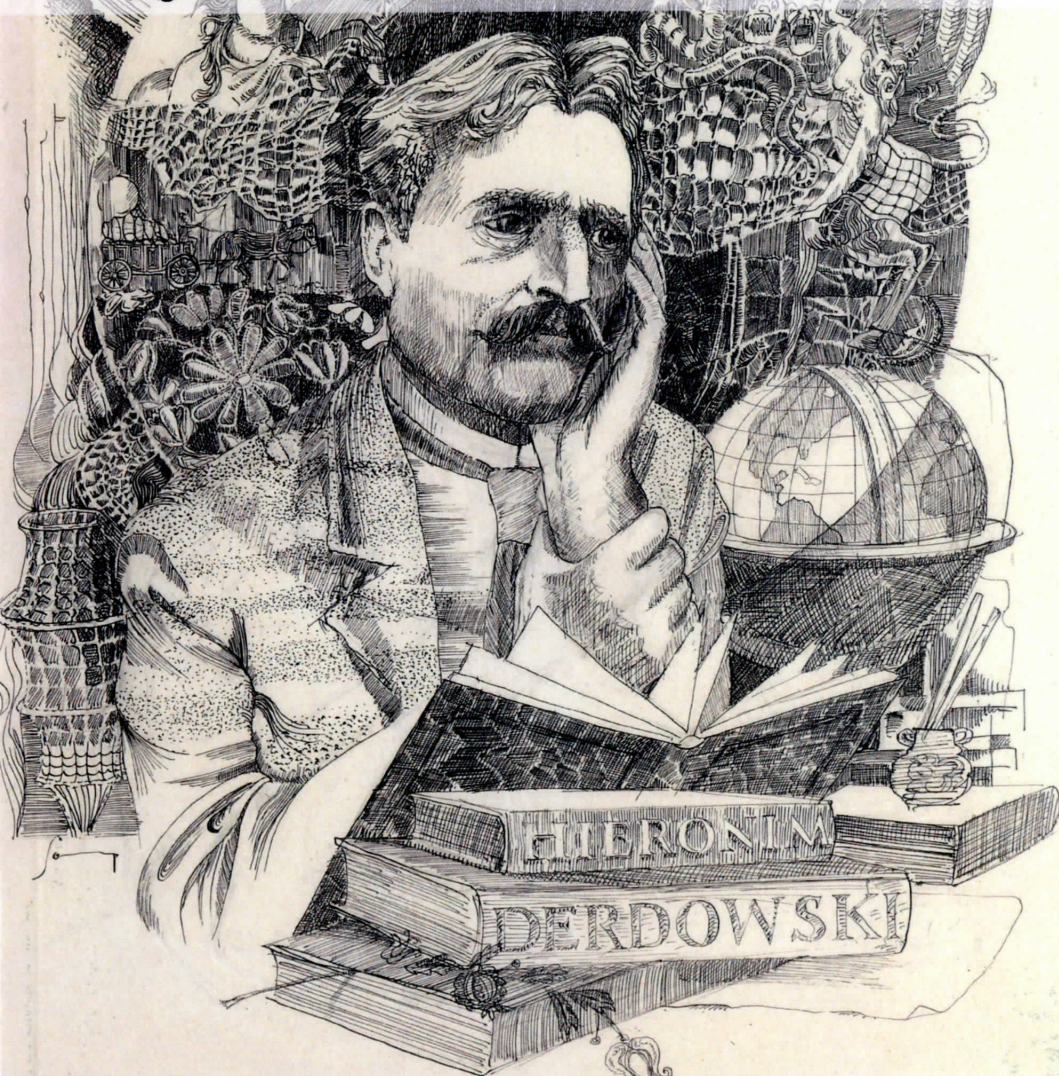

Józef Borzyszkowski, Tadeusz Lipski

HIERONIM DERDOWSKI

[1852-1902]

- jego twórcze życie, czytelnicy i krzewiciele pamięci

W 60-lecie odsłonięcia pomnika Poety we Wielu

Recenzent:

Prof. Cezary Obracht-Prondzyński

Na okładce:

rys. Wawrzyńca Sampa

Ilustracje i foto ze zbiorów:

autorów i UG Karsin oraz Archiwum Instytutu Kaszubskiego

Redakcja i korekta:

Sławina Kwidzińska

Opracowanie graficzne i skład:

Anna Maciejewska i Maciej Ostojka-Lniski

Wydanie publikacji dofinansowane ze środków Gminy Karsin

© Copyright by Józef Borzyszkowski and Instytut Kaszubski,
Gdańsk 2017

© Copyright by Tadeusz Lipski, Wiele 2017

Wydawca:

Instytut Kaszubski w Gdańsku

ISBN 978-83-65826-02-2

Druk i oprawa:

INTER-BOOK Paulina i Grzegorz Indrzejczyk S.C.
Wiejca 51, 05-085 Kampinos

Słowo wstępne

Uroczystość z okazji 60-lecia odsłonięcia odbudowanego w 1957 roku pomnika Hieronima Derdowskiego we Wielu zobowiązuje nas do przypomnienia postaci i dorobku głównego jej bohatera, jak i tych, którzy przed nami zadbali o pamięć o NIM. Są to przede wszystkim ks. Józef Wrycza – inicjator budowy pomnika poświęconego w 1937 roku oraz Wincenty Rogala, spiritus movens jego odbudowy dwadzieścia lat później. Obie pomnikowe uroczystości są również przypomniane w niniejszej publikacji.

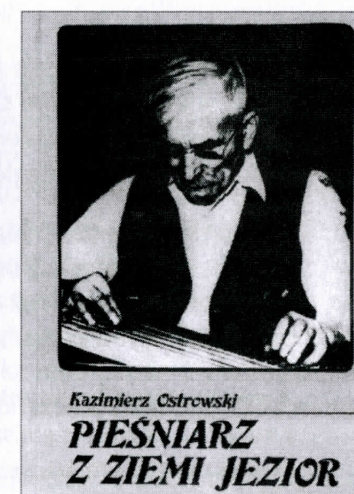
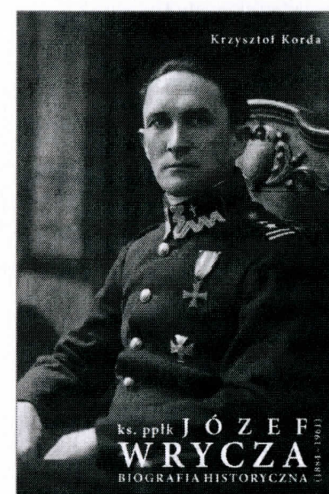
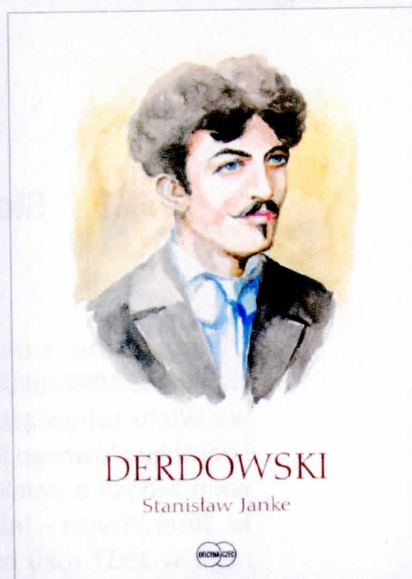
Zarówno trójka wyżej wymienionych bohaterów, jak i owe uroczystości pomnikowe mają już swoje trwałe miejsce w naszej historiografii. Poświęcono im niejedno naukowe i inne opracowanie, niejedną uroczystość, niejeden znak trwałej pamięci.

O Hieronimie Derdowskim pisał Andrzej Bukowski w *Regionalizmie kaszubskim* i innych opracowaniach¹. Przed niewielu laty ukazała się biografia Derdowskiego, autorstwa jego następcy po piórze – dziennikarza i pisarza Stanisława Jankego² oraz zbiorowe dzieło pod red. Józefa Borzyszkowskiego³. Postać ks. Józefa Wryczy i jego

¹ A. Bukowski, *Regionalizm kaszubski. Ruch naukowy, literacki i kulturalny. Zarys monografii historycznej*, Poznań 1950.

² S. Janke, *Derdowski*, Gdańsk 2002.

³ *O życiu i twórczości Hieronima Derdowskiego (1852–1902)*, red. Józef Borzyszkowski, Gdańsk-Wejherowo 2004.

dokonania, także na polu promocji twórczości H. Derdowskiego, ukazuje najnowsza monografia Krzysztofa Kordy⁴. Z kolei Wincentemu Rogali przed wielu laty piękną publikację pt. *Pieśniarz z ziemi jezior* poświęcił Kazimierz Ostrowski⁵, uczestnik uroczystości w 1957 roku.

Trójca głównych bohaterów niniejszej publikacji obecna jest też wraz z pomnikowymi uroczystościami na kartach monografii wsi Wiele i gminy Karsin⁶, jak i przewodników turystycznych promujących Zabory.

Zachęcamy naszych czytelników i uczestników uroczystości AD 2017 do sięgania po wspomniane opracowa-

⁴ K. Korda, *Ks. ppłk Józef Wrycza (1884-1961). Biografia historyczna*, Gdańsk 2016.

⁵ K. Ostrowski, *Pieśniarz z ziemi jezior. O Wincentym Rogali z Wiele*, Gdańsk 1985.

⁶ J. Borzyszkowski, *Tam, gdzie Kaszub kuńc. Monografia wsi Karsin*, Gdańsk 1973; *Wielewskie góry. Dzieje Wiele i jego kalwarii*, Gdańsk 1986 oraz *Tam, gdzie Kaszëb pòczątk*, wyd. I, Gdańsk-Karsin 2001, II 2003, III 2016.

nia. W niniejszym przypominamy zwięźle życiorysy ich bohaterów i opisy poprzednich pomnikowych zgromadzeń, posługując się oryginalnymi dokumentami i relacjami, wzbogaconymi ilustracjami i fotografiami.

T.L. i J.B.

ANDRZEJ BUKOWSKI

KOLEBKA DERDOWSKIEGO*

Wykołysały cię płowych pagórków fale,
co jak wiersze, różnymi się goniąc zakręty,
w rymy się wiążą, rytmem wzbierają, aż z pointy
Góry Chełmickiej rozległe otworzą dale.

Często niosą cię tutaj nóg twych żagle chyże
po zapach ożywczy jezior, kniei, łubinu,
po widoków tyle, ile rok dni naniże
i po Nieznane – tam za borów mgiełką siną.

A gdy Puszcza Głucha młode twe ciało wchłania
i mroczna ogarnia cię cisza, jak w kościele,
słyszysz w cichym kiści szepcie muzyki granie.

Wtem od wiosek frantówka w bór uderza śmieie,
chcichocze i stokrotnym się echem oddzwania...
– łgarzu, poezję w rodzinnym wysłałeś Wielu!

31 III 1944

* A. Bukowski, *Sercem po ugorze. Wiersze obozowe*, Gdańsk-Toruń 1989.

Poetycka przędza Derdowskiego

- „– Był to bardzo mądry, światły człowiek...
- ...romantyk, zabłąkany w drugą połowę XIX wieku...
- ...talent tak samorodny i oryginalny, jakiegośmy od dawna nie mieli”.

Przytoczona rozmowa jest i prawdą, i – jak przystało na jej bohatera – „łgarstwem”. Pierwsza konstatacja jest autorstwa Jerzego Tredera⁷ z 2002 r.; drugi pogląd wyraził Andrzej Bukowski⁸, a trzecią opinię sformułował Józef Tretiak⁹, gdy w Toruniu ukazało się pierwsze wydanie poematu *Ō panu Czôrlińskim, co do Pùcka pò secë jachôł*. Rozproszone na przestrzeni kilkunastu dziesiątek lat wypowiedzi na temat pisarskich dokonań Derdowskiego każą wierzyć, że wędrówka tego „średniowiecznego wagabundy” jeszcze nieukończona, niejedno zadziwienie jeszcze przed nami.

Jak burzliwe były koleje życia Jarosza, tak wciąż niespokojny jest duch jego literackiej spuścizny.

A wszystko zaczęło się w Wielu, tam,

⁷ J. Treder, głos w dyskusji na konferencji poświęconej Hieronimowi Derdowskiemu w 2002 r. (cyt. za:) *O życiu i twórczości Hieronima...*, s. 174.

⁸ A. Bukowski, *op. cit.*, s. 46.

⁹ J. Tretiak, „Gazeta Lwowska”, 1880 (cyt. za:) J. Samp, *Oblicza pisarstwa poety z Wielu – wstęp do: H.J. Derdowski Ō panu Czôrlińskim, co do Pùcka pò secë jachôł*, BPK, t. 2, Gdańsk 2007, s. 26.

Spis treści

Słowo wstępne	5
Poetycka przędza Derdowskiego	9
Józef Wrycza (1884–1961) – ksiądz społecznik w barwionych epoletach	45
Wincenty Rogala (1871–1958) – pieśniarz z ziemi jezior	57
Stateczny pomnik i wielewskie biôtczy gadëszów	77
* * *	109
Posłowie	123